

DIEGO RUIZ I JOAQUIM SUNYER

VINYET PANYELLA

Sitges

JUSTIFICACIÓ

Diego Ruiz fou una de les tantes "personalitats singulars" que varen desfilar per Sitges el primer terç del segle actual, que hi varen fer bones amistats i on, fins i tot, hi va deixar un llibre conegut amb el títol de *Blanco refugio*, títol que també ha passat a la ja extensa llista de tòpics i de lloances adreçades a la "blanca Subur". No obstant tot això que, segons com se miri, no passa de ser gairebé anecdòtic, del doctor i filòsof Diego Ruiz se'n sap ben poca cosa: que formà part de l'estol modernista que actuava per Barcelona i voltants; que va ser director del manicomí de Salt; que fou amic de Prudenci Bertrana i que quan ambdós varen renyir Bertrana li dedicà la magnífica, despiaetada i polèmica sàtira que és *JO!*, i que, en definitiva, era l'autor de llibres com *Genealogía de los símbolos* (1), *Teoría del acto entusiasta* (2), *Contes d'un filòsof* (3), prologat per Joan Maragall, i d'altres obres. L'anècdota de l'estada sitgetana i algun altre treball que havia realitzat

sobre Diego Ruiz m'han mogut a escriure aquesta col·laboració, per a la *Miscel·lània del Penedès*, col·laboració que, alhora, és pretext per tirar endavant l'estudi que he iniciat de Diego Ruiz i de la seva obra.

Vull fer constar el meu agraïment als senyors Josep Carbonell i Gener, Ramon Planes, Rafael Santos-Torroella i Jacint Sastre Descarrega per les indicacions i informacions rebudes.

La desconeixença de Diego Ruiz

A part de breus i esquemàtiques referències a les enciclopèdies i en alguns manuals no hi ha a penes notícies sobre la persona de Diego Ruiz. I això és confirmat pels qualificatius que li dediquen estudiosos i investigadors de la literatura i de la filosofia, que són els dos camps principals de la seva obra. Posem com a exemple la frase que li dedica Josep Pla en parlar de Prudenci Bertrana: "Era, a més (Bertrana) un home molt nostàlgic. Tenia una passió per Girona i pels seus amics d'aquells temps, àdhuc pel sinistre Diego Ruiz, la bogeria del qual formulava d'una manera explícita —"bogeria que mereix un llibre que escriuré" com digué tantes vegades." (4) Rafael Benet, en l'estudi sobre Joaquim Sunyer (5), l'il·lustrador de *Blanco refugio*, a qui Ruiz dedicà alguns escrits a "El Eco de Sitges" el 1913, no l'esmenta més que en la bibliografia final; gent que l'ha conegut personalment l'han definit com a "una mena de foll", "un amoral", "un cavaller que sabia posar-se a la mateixa alçada dels seus interlocutors, fossin intel·lectuals o obrers". Joan Fuster s'hi ha referit com "aquell fantàstic Diego Ruiz que a principis de segle havia immigrat a la nostra cultura amb un destarotat bagatge filosòfic" (6). Probablement, fins ara, qui ha atorgat major atenció a Ruiz i a la seva obra des d'una perspectiva ja històrica —no em refereixo a la polèmica dels anys vint en sortir publicat *JO!* — és Joan Lluís Marfany, en *Aspectes de Modernisme* (7). Tot i que no l'esmenta més que d'esquitàl·lada, Marfany el situa entre l'estol modernista primer marcat per una "temptació revolucionària" amb intencions messiàniques —la influència és recollida anys més tard per Salvat-Papasseit, que confessa obertament un cert mestratge, si és que el

mot pot ser aplicat al cas, —i, posteriorment, influït per l'esteticisme de Carducci i de d'Annunzio (8).

En el pla filosòfic ha estat Gonzalo Sobejano (9) qui ha dedicat més atenció a la figura de Ruiz, qualificant-lo de "novecentaïochista menor" i de ser qui encarna "el más auténtico legado de la doctrina nietzscheana" —en considerar Ruiz l'entusiasme com a motor de l'acció. I la consideració que Sobejano li té no el priva tampoc d'anomenar-lo "misterioso escritor" i "misterioso filósofo".

Sigui com sigui, crec que no s'ha valorat prou justament el paper de Diego Ruiz pel que fa a la seva presència en els nuclis intel·lectuals catalans del primer terç de segle.

Dades biogràfiques

Diego Ruiz va néixer a Málaga, el 13 de gener del 1885 (10) en el si d'una família amb predecessors mèdics. Orfe de pare visqué els primers anys a Còrdova i a Granada, el 1894 o 95 es traslladà a Barcelona per viure a casa d'un oncle metge i catedràtic. A partir d'aquests anys començà l'estudi de la medicina i començà també a recopilar material per a les futures obres. Sembla que fou també llavors quan es feu amic de Luis Gaspar de Santiñón, segons sembla d'idees anarquistes.

El 1902 Ruiz marxà a Itàlia, amb una borsa d'estudi que li permeté acabar la carrera a Bolònia; la tesi doctoral fou sobre psiquiatria. En *Genealogía de los símbolos*, escrita el 1904, diu que "el filòsof de l'entusiasme va néixer aleshores" (11). Entre el 1904 i el 1905 visqué a París un temps on va conèixer i es feu amic d'Emile Boutreux.

De retorn a Catalunya el 1905 publicà diversos assaigs, entre ells la *Teoría del acto entusiasta* —1906— i "posa la seva paraula i la seva ploma al servei d'una Catalunya Espiritual en la qual creia" (12). Fou llavors que intentà fer de Barcelona un centre de filosofia, una "Platònopolis". Més tard, Ruiz va escriure sobre aquesta època: "Amb el meu do de llengües vaig arribar a escriure un català que no va desplaure. Vaig suscitar i clarificar

(13). Vaig donar l'exemple de "pensar en veu alta": vaig agitar ments i desarmar l'enveja. Vaig fer-me alhora incompatible i necessari..." (14). Entre el 1905-1906 col·laborà en diverses publicacions com "El Poble Català", "Brand", i altres. Anteriorment havia col·laborat a "Pèl i Ploma", "Forma" i "Catalònia", principalment. També d'aquesta època data la relació de Ruiz amb Cosme Vidal, més conegut per Josep Aladern, i amb Plàcid Vidal. Els contactes daten del 1905, quan els dos germans publicaven "Occitània". Es a través d'aquesta publicació que s'establí la relació entre aquests, "declarant-se Didac entusiasta dels ideals de les terres occitanes." (15). Un any més tard, aproximadament, Vidal i Aladern dedicaren un número de "Catalònia" a Diego Ruiz (16). Ruiz, doncs, estava en contacte amb la gent més representativa del grup modernista de Reus.

Del poeta civil i del cavaller, que data del 1908 i fou publicat a la col·lecció Popular de l'Avenç és una mena de pamflet adreçat als Poetes —amb majúscula—, en el qual el Poeta és considerat com a un cantor del defensor de la terra, "dins del camí d'una política de Vida contra la política de morts que ha fet de la terra un cementiri i de la història una necrologia" (17). El Poeta o artista en general és oposat a la massa, a la societat, i és elevat a una categoria superior que el converteix en una mena de conductor espiritual o cantor de multituds...

Del mateix 1908 daten els *Contes d'un filòsof*, que corresponen a l'etapa de consolidació de Ruiz en la societat catalana de l'època, en el medi intel·lectual. El pròleg li va fer Joan Maragall, amb el qual pocs anys més tard s'hi barallà per causa de la publicació dels *Contes de glòria i d'infern*, segons explica Plàcid Vidal (18). Els *Contes* de Ruiz són, en gran part, records d'experiències viscudes —realment i imaginàriament—. L'element biogràfic i directe hi significa alguna cosa més que una tècnica narrativa: és la voluntat de transmetre uns fets amb intensitat i de constatar-los amb intensitat i insistència. El "filòsof" fa de transmissor i ho fa de manera que la impressió que n'ha rebut forma part ja dels mateixos fets. D'aquí que per a Maragall el concepte de "creador" "és un element exòtic en la nostra ànima i exasperat i dolorós i pertorbador". Aquest creador és tipificat per Diego Ruiz. En ell el concepte de filòsof queda estretament lligat al

de l'artista. Segons Maragall, Ruiz és el filòsof que vol arribar a un coneixement del món que l'envolta "ab la sensibilitat d'un artista i ab la força d'expressió d'un artista" (19). D'això, Ruiz n'és conscient i la seva vida queda marcada per un instint de revol'ta que ell s'esmerça en mostrar contínuament.

Carles Rahola, autor d'un esbós biogràfic de Diego Ruiz (20) dissimula molt hàbilment i discreta el període potser més agitat de la vida del filòsof, entre els anys 1908-1913, que enllestí escrivint: "Passaren els anys...". Són els anys en què Ruiz exercí com a psiquiatra al manicomí de Salt; els anys d'amistat amb Prudenci Bertrana a qui féu perdre alguns amics per causa de l'excessiva influència que tenia sobre ell. Fins a cert punt el període queda aclarit amb *JO!*, novel·la que, en el seu dia, serví per tirar llenya al foc de la disputa del noucentisme contra el modernisme. El cert és que Bertrana i Ruiz escriviren conjuntament *La locura del general Alvarez de Castro*, que aixecà més d'una protesta dels bons patriotes i de les patums locals. Altrament, Ruiz es queixà de l'omissió que fa Rahola d'aquests anys que ell concreta entre el 1909 i 1912, i que considera que "ofereixen la peculiaritat mèdica del nostre filòsof en tota ingenuïtat, fins a la brutal sinceritat. Estem orgullosos d'aquells anys, època de la nostra oposició: *Santedad contra ètica*" (21). Ruiz conclou dient que durant els anys 1906-13 Catalunya fou alumna seva, malgrat els ingrats que no ho varen voler reconèixer i únicament defensa Maragall de manera explícita, qui, diu, sabé veure en ell, inseparables, pensament i vida.

El curs 1912-1913 Ruiz donà unes conferències a l'Ateneu Barcelonès sobre Maragall, Verdaguer i Ors, amb el títol de *Las bellas mentes de aquí* (22). El 1913 el trobem a Sitges, junt amb l'editor Enrique Dieste amb Miquel Martínez i el pintor Joaquim Sunyer. D'aquesta visita data el *Blanco refugio*, subtítulat "guia espiritual de Sitges", il·lustrada per Sunyer. Probablement de llavors data l'amistat i coneixença amb Josep Carbone i Gener, director de diverses publicacions periòdiques en una de les quals, "L'Amic de les Arts", Ruiz publicà alguns articles.

Des del 1914 viatjà a França (Arles) i a Suïssa i Itàlia. Allà hi publicà treballs de caire filosòfic i científic. Les dades que

dóna Rahola fineixen el 1919, quan Ruiz s'estava encara a Finale-Emília. Altres dades dels anys vint el fan encara a Itàlia. Des d'allà la seva tendència a l'anarquisme individualista derivà en una mena d'admiració vers el feixisme naixent. L'any 1919, quan Salvat-Passeit escriví en els *Poemes en ondes hertzianes* la *Lletra d'Itàlia* adreçada a Millàs — Raurell situà Ruiz a Modena, on "ha escrit que la blasfèmia és la rosa de foc de la Virtut" (23). Prèviament, i especialment en els seus manifestos Salvat havia recollit l'herència "messiànica" que Ruiz anys abans havia preconitzat en *Del poeta civil i del cavaller* i en les seves teories sobre l'entusiasme.

L'article que publicà Ruiz el 1926 a "L'Amic de les Arts" havia estat precedit d'unes notes de Josep Carbonell sobre l'excessiva atenció vers la figura anedòtica de Ruiz en detriment de l'atenció vers la seva obra. Un any més tard, el 1927, Carbonell (24) anuncià la propera publicació d'un llibre de Diego Ruiz, *la Confessió de Sitges*, on "el més pregon teoritzador de l'entusiasme" hi explica la seva vida. I en un altre número de "L'Amic de les Arts" hi surt un anunci del llibre, una coberta dibuixada que diu: "Diego Ruiz.— La Confessió de Sitges. Introducció a l'estudi de tota la nostra vida racionalment interpretada.- Bolònia-Sitges 1927 (25). Al mateix peu de la portada hi ha un *Sumari* del contingut del llibre. Al capdavant, però, aquest no s'edità.

El 1931, amb la República, Ruiz tornà a Catalunya, procedent de París. El 1933-34 tornà a Sitges i hi sojornà una temporada; estava relacionat llavors amb membres de la CNT.

Diego Ruiz morí el 1959 a Tolosa del Llenguadoc.

II

L'ENTUSIASME COM A MORAL I COM A FILOSOFIA

"En els meus escrits hi ha "continuïtat". No he tingut més que una idea: —Què és el temps? Contestar. Heus aquí la meua idea. Art, és sentit del Temps. Sentit del temps, vida, pensament i ciència." (26).

Ja s'ha dit que, segons Sobejano, Diego Ruiz ve a ser el representant "del más auténtico legado de la doctrina nietzscheana" (27). Hem vist també que és l'entusiasme la teoria a través de la qual s'encarna aquest llegat. Tota l'activitat filosòfica de Ruiz ve donada per aquesta actitud, bàsica. Caldria establir l'objecte d'aquest entusiasme: —Prudenci Bertrana estableix, molt hàbilment, que l'objecte de l'entusiasme de Ruiz és el mateix Ruiz—(28). A través dels *Contes d'un filòsof*, per exemple anodem que allò que mou el filòsof no és pas el fet de la realitat quotidiana, que rebutja olímpicament, sinó tot un món que es mou en el límit on la raó i el filòsof no és pas el fet de la realitat quotidiana, que rebutja olímpicament, sinó tot un món que es mou en el límit on la raó i la irracionalitat es confonen: "en aquella regió hont la nostra vida s'acaba i exaspera pels sorolls de l'altra banda" (29). L'entusiasme i l'exasperació són actituds davant d'un món materialitzat que el filòsof —o l'artista modernista— no admeten i davant el qual es revolten - revolta que Ruiz durà a la pràctica, més bé o més malament, fins a les últimes conseqüències, en prendre part activa en l'anarquisme.

Per a Ruiz, vida i pensament són indestruïbles. L'entusiasme, dividit en quatre graus —1) Genialitat, 2) Santetat, 3) Heroisme, 4) Màgia— és la força que ha de contrastar amb el dolor, que és el temps. Aquest és el principi bàsic de la filosofia de Ruiz, que li fa explicar la seva vida com al vehicle d'una idea" (30).

L'entusiasme i l'exasperació són actituds ben importants a considerar dins del context modernista català. Maragall creu que aquesta actitud d'exasperació "es una força que no s'ha sabut o no hem sabut aprofitar encara dintre del nostre moviment" (31). Tant entusiasme com exasperació són indicis de revolta, de vitalitat, contra una plàcida i conformista societat de burgesos. De fet serà aquesta exasperació la que originarà el trencament de Diego Ruiz amb els intel·lectuals catalans, trencament que s'utilitzarà per a les tòpiques acusacions del noucentisme contra el modernisme —Farran i Mayoral, en la polèmica suscitada per *JO!* fa referència a "la part més lamentable d'aquella època", i estableix que el personatge de Bertrana "emergeix tràgicament caricaturesc, per damunt d'una multitud de bohemis, d'invertits decadents, de professionals de la perversitat, d'anarquistes d'acció, de ganduls amb pretensions de savis o artistes, de ximplers amb

melena i de boigs sibil·lins i apocal·líptics". Valgui l'exemple per demostrar què pensava una bona part de la intel·lectualitat del país del moviment cultural immediatament anterior al noucentisme... (32).

Hi ha un altre tret característic del modernisme català en què Ruiz participa i que és, com ja s'ha insinuat, la consideració de l'artista com a super-home, com a aquell que pot arribar a veure o percebre allò que la gent "normal" no pot imaginar. Es per això que en els textos de Ruiz hi apareix una barreja de "conductor de masses", de superhome nietzscheà i d'individualista a ultrança. Aquest tret en Ruiz s'explica en certa manera per la seva qualitat de filòsof de l'entusiasme, arma que li permet la lluita contra el temps, contra el dolor i contra la mediocritat.

Cristòfol de Domènec assenyalà així l'obra de Ruiz, en referir-se al significat d'aquest en el panorama del pensament contemporani: "A base de l'entusiasme com a principi de tota moral, Diego Ruiz... ha bastit un gran edifici filosòfic del què formen part les monografies sobre la música i el temps publicades en la col·lecció "Ritmo", de Bologna, el 1920-21"... I afegeix: "No podem menys de reconèixer que la teoria ruiciana és un oasi en el desert de la vulgaritat dilatada del pensar comú en l'actual època, que, sia com vulga, és ben bé nostra contemporània" (33). Cristòfol de Domènec reconeix en Ruiz, doncs, algun altre valor que el de personatge curiós. Es discutible la importància de Ruiz en el camp de la filosofia, la seva real transcendència. No obstant això, el cert és que encarnà en uns moments concrets alguns trets característics del modernisme català, i que intentà sistematitzar-los en una teoria filosòfica.

111

JOAQUIM SUNYER I LA "FAMILIA MEDITERRÀNIA"

"El *componer* es lo propio del hombre, es la función capital de nuestra inteligencia. La Raza nuestra siempre compuso, y compuso bien: Sunyer es de nuestra raza". (33 bis)

La vinguda de Ruiz a Sitges l'any 1913 fou per visitar l'estudi del pintor Joaquim Sunyer. Davant dels elogis i escrits que Ruiz li dedicà, cal pensar en la, si més no momentània, adscripció de Ruiz al noucentisme imperant, adscripció que caldria interpretar com a influència directa de les doctrines i gloses d'Eugeni d'Ors —recordem-ho: una de las "Bellas Mentés". Tant el *Blanco Refugio* com els escrits adreçats a Sunyer contenen la fraseologia usual del moment: "formamos una familia mediterránea", "tenemos el Eterno Femenino", etc. (34). En el fons, però, s'hi manté encara una bona dosi d'actitud en pro de l'escollit en parlar de l'artista, la figura del qual és sublimada fins l'últim extrem. I l'últim extrem consisteix en la seva elevació a la categoria de "sacerdot" (35), com a màxim representant de la sensibilitat i de les qualitats inherents a l'artista. Aquest sacerdoti és equiparat, a més, a la ciutadania, virtut considerada també com a qualitat primordial dels "escollits": "Sitges... vela por tu pintor. En él tienes tu primer sacerdote. En él tienes tu primer ciudadano." (36).

De l'article al qual ens referim, datat a Sitges, a casa del Dr. Benaprés —un dels cenacles intel·lectuals del moment—, se'n desprèn un entusiasme desbordant per l'obra de Joaquim Sunyer. Sunyer es converteix en el Pintor —en majúscula— de la família mediterrània, família que té un Poeta —Carducci—, un Escultor, un "Cartero Espiritual", un Editor —"ese uruguayo de ensueño que por llamarse algo se llama Dieste" (37), un "Eterno Femenino" que és l'*Elvira* de Sunyer —el quadre que Ruiz contemplà al taller del pintor—, i un Doctor —el Doctor Benaprés, l'amfitrió de Ruiz. Joaquim Sunyer és, a més, un compositor: "pinta porque ha compuesto" i la composició no significa altra cosa que la re-ordenació de la realitat exterior passada pel sedàs de la intel·ligència de l'artista. En altres paraules: compondre és donar la pròpia visió del món amb "intensitat", amb "dignitat", amb "honradesa".

La visió que dóna Ruiz de Joaquim Sunyer és, en definitiva, la del perfecte equilibri. És l'equilibri entre el "culte" —que és l'Art, l'inabastable— i la "composició" —la pròpia visió del món, definida, l'element individual. Amb les pròpies paraules de Ruiz: és l'equilibri entre l'instint, la ingenuïtat, la claredat mental i la

grandesa, la immortalitat, la puresa total. "La Pintura de este hombre está *pensada* al tiempo que *vista*: (38) *pensada y vista con probidad, con profundidad...*" Altrament, en un món dominat per "lo deforme, y lo informe", "Equilibrar... es nuestro destino", la finalitat de la família mediterrània. I Joaquim Sunyer ha fet el "miracle" de donar dinamisme —vida— a la "Raça Mediterrània" representada per *Elvira*.

En aquest sentit, crec que en els textos de Ruiz es produeix una mena de síntesi: d'una part es manté el concepte de l'artista, seguint el motlle i tradició del concepte modernista d'aquest, si bé amb alguna lleu modificació — no tant com a "Il·luidador", combatiu, sempre en tensió amb la societat del seu temps sinó com a l'"escollit", el pur aquell que veu el món i el sap re-crear amb una intel·ligència superior que li ha estat donada; —d'altra part, hi ha l'Equilibri, l'Art— "Equilibrar, poner normas, poner ironía", (39) i, en definitiva, les qualitats inherents a l'artista són patrimoni comú de la "família mediterrània" de la "Raça Platònica": "el mundo de la línea y del color, de la idea y del ritmo, de la ley y de la forma, —del Nomos y de la Dignidad les pertenece" (40).

El *Blanco Refugio*, els textos de Ruiz publicats a "El Eco de Sitges" el 1913 contenen bastant més que una bona dosi de parauleria grandiloqüent. S'hi intenta realitzar la síntesi ja esmentada —que el capdavall no s'assolirà, perquè, per damunt de tot, triomfa l'individualisme a ultrança, que portarà a Ruiz per camins ja divergents, en detriment de la unitat de la "família mediterrània"— d'altra banda de composició tan heterogènia. Així com el 1908 es produeix l'intent de sistematització de l'herència de les doctrines de Nietzsche passades per la filosofia de l'entusiasme dins del context del darrer cant de cigne modernista, el 1913 suposa un moment de canvi, d'alternativa, i els textos esmentats són l'intent del camí de síntesi de dos corrents —amb trets comuns però amb condicionaments radicalment oposats— vers un nou camí de plenitud intel·lectual.

IV

"SITGES ES UN CUADRO"

"De tal manera que jo imagino com un país que té el Ritme de Garraf i la Gràcia del Vinyet fóra capaç de fer una pàtria nova" (41).

Què suposa, al capdavant, Sitges per Diego Ruiz, i fins quin punt l'estada al poble condicionà o animà aquest intent de síntesi, fóra un aspecte massa extens per desenvolupar en aquesta breu exposició. Però frases com la que precedeix aquesta reflexió, el contingut de *Blanco Refugio*, alguns textos publicats en els periòdics locals, obren camí a tota una altra sèrie de plantejaments que seran objecte d'un altre estudi. En aquest sentit és interessant el judici que fa Romà Jori al *Blanco Refugio*: "Este libro coqueto y agradable de presentación, está escrito con aquella forma original y fuerte que caracteriza todas las obras de Diego Ruiz. Y está ilustrado por Joaquin Sunyer. Y eran necesarias esas ilustraciones porque en realidad quien primero descubrió de una manera definitiva la fuerza, el ritmo y la gracia de Garraf y de Subur, fue Sunyer. Y lo que Sunyer pintó, Diego Ruiz lo ha escrito". (41 bis)

Crec que val la pena cloure aquest article amb dues idees de Ruiz: Una Joaquim Sunyer és la "Bella Mente" pintora (42) complement, doncs, de Verdaguer, Maragall i Ors. L'altra: "Sitges es un cuadro. Es una música. Es un poema. Es uno de los pilares de la Mente y la Naturaleza mediterráneas.- Ser recogido todo esto por el hombre es lo capital" (43).

I, a partir d'aquestes i altres consideracions, caldrà establir i definir què fou el noucentisme a Sitges...

NOTES

- 1) B. Henrich i Cia, 1905.
- 2) B., Tip. Acadèmica, 1906 - subtítol: "Bases de ètica". El pròleg el portà a terme Dorado Montero.
- 3) B., Joventut, 1908 - Biblioteca Joventut.- 2.ª edició: B., Quaderns literaris, 1936 - A. 111, vol. 104.
- 4) PLA, J. *Prudenci Bertrana a Retrats de Passaport*. B., Destino, (1970) O.C. 17, 82-89.
- 5) BENET, Rafael: *Sunyer*. B., Polígrafa, (1975) - Biblioteca de Arte Hispanico.
- 6) FUSTER, Joan. *La poesia de Joan Salvat-Papasseit a Contra el Noucentisme* B., Ed. Crítica, 1977.
- 7) B., Curial, 1975.- (Biblioteca de Cultura Catalana, 11)
- 8) Ruiz és autor d'un llibret, *Nieto de Carducci*, subtitulat: "Confidencias, memorias y cartas de un endiablado de nuestros días". B., F. Giró, 1907.
- 9) SOBEJANO, G. *Nietzsche en España*. M., Gredos. (1967).
- 10) Segons les notes biogràfiques de Ruiz, abans del pròleg de la segona edició de *Contes d'un filòsof*.
- 11) RAHOLA, Carles: *Una autobiografia del Dr. Diego Ruiz*, RdC. A.111, vol. IV. gen. 1926, núm. 19, 23-24.
- 12) id., 24
- 13) el subratllat del text és original
- 14) RAHOLA, ob. cit., 24
- 15) VIDAL, Plàcid: *Els singulars anecdòtics*. B., J. Horta, 1920. 107.
- 16) id., 109
- 17) RUIZ, D.: *Del poeta civil i del cavaller*. B., L'Avenç, 1908. Biblioteca Popular L'Avenç, 76.
- 18) VIDAL, Plàcid, ob. cit. 107-114
- 19) MARAGALL, Joan. Pròleg als *Contes d'un filòsof*, 1.ª ed., 11.
- 20) RAHOLA, Carles, ob. cit.
- 21) RUIZ; Diego: *Addenda...* "L'Amic de les Arts", 1926, des., núm. 9, 5-6.
- 22) Pel que fa a Eugeni d'Ors els parlaments de Ruiz estan recopilats a *La filosofía del hombre que trabaja y que juega*.
- 23) SALVAT-PAPASSEIT, Joan. *Poesies*. B., Ariel, 1962 - 89 - 90.
- 24) "L'Amic de les Arts", núm. 14, 37.
- 25) id., núm. 15. 46.

- 26) RUIZ, Diego: *Advertència per a la reimpressió a Contes d'un filòsof*, 2.ª ed.
- 27) SOBEJANO, G., ob. cit., 12
- 28) Vegi's *JO!* i "Memòries d'un metge filòsof". B., Llib. Catalònia, 1925. Biblioteca Univers, col. XXVIII.
- 29) MARAGALL, J., ob. cit., 11
- 30) RUIZ, D.: Addenda..., 5-6
- 31) MARAGALL, J., ob. cit., 12
- 32) FARRAN I MAYORAL, J. A *propòsit de JO! de Prudenci Bertrana. L'aspecte moral i l'aspecte literari*. RdC, A. 111, vol. IV, gen. 1926, núm. 19,5
- 33) DOMENEC, Cristòfol de: *Altra teoria del temps*. "La Revista", A. VIII, 1-XVI jul., 1922, núms. CLXIII - CLXIV, 157.
- 33 bis) RUIZ, Diego: *Impresiones de mi Sitges, Un cuadro de Joaquín Sunyer* "El Eco de Sitges", 9-11-1913, núm. 1395.
- 34) id. id.
- 35) vegi's: *El boig Macbeth sacerdot a Contes d'un filòsof*.
- 36) RUIZ, Diego: *Impresiones...*
- 37) id. id.
- 38) id. id. El subratllat és del propi Ruiz.
- 39) id. id.
- 40) RUIZ, Diego: *Las Bellas Mentes de Sitges* "El Eco de Sitges", 19-1 1913, n. 1392.
- 41) RUIZ, Diego: *Sobre l'Hospital*. "El Eco de Sitges", 111-1913, n. 1399.
- 41 bis) JORI, Romà: article transcrit fragmentàriament de "La Publicidad" - "El Eco de Sitges", 15-VI-1913.
- 42) RUIZ, Diego: *Blanco Refugio* B., E.D., 1913, 36.
- 43) RUIZ, Diego: *Blanco Refugio*, 35.

